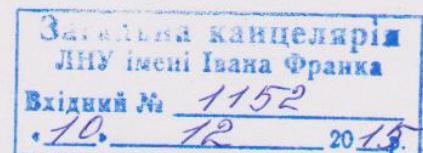

ВІДГУК

офіційного опонента КОЛЕСНИК Валентини Олександровни
на дисертацію ЄМЧУРИ Наталії Романівни
«НЕОЛОГІЗАЦІЯ ЧЕСЬКОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ
КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата
філологічних наук за спеціальністю 10.02.03 – слов'янські мови

Дослідження динаміки розвитку лексико-семантичної системи мови, інноваційних процесів, нових слів та значень є одним із важливих напрямків у сучасній лінгвістиці. Рецензована кандидатська дисертація є цілісним науковим дослідженням, присвяченим вивченю неологізації чеської лексики суспільно-політичної сфери кінця ХХ – початку ХХІ століть та аналізу особливої частини суспільно-політичного словника – неологізмів. Як слушно зауважує молода дослідниця, вивчення динаміки суспільно-політичної лексики та лексико-семантичних інновацій як наслідків розвитку чеської мови є дуже важливим у контексті актуальності змін політичної та соціально-економічної організації чеського суспільства на межі століть.

Наукова новизна дисертації Наталії Романівни Ємчури в тому, що в ній вперше здійснено глибокий комплексний аналіз чеських неологізмів на позначення понять з державно-політичного та соціального життя чеського суспільства після Оксамитової революції 1989 року та до сьогодення. Доповнено лексикографічні дані про значенневий обсяг, конотативне забарвлення, частоту вживання неологізмів, поданих у словниках нових слів. Визначено найпродуктивніші способи творення суспільно-політичних неолексем та основні зміни у семантичній структурі слів. Важливо підкреслити, що дисерантка вперше в українській богемістиці простежила функціонування новотворів, зафіксованих у словнику «Нові слова в чеській мові. Словник неологізмів 1» (1998 р.), на матеріалах національного корпусу текстів, продемонструвала їхнє вживання в сучасній чеській публіцистиці на основі результатів кількісного аналізу.

Мета дисертації – дослідження процесу неологізації суспільно-політичної лексики в чеській мові кінця ХХ – початку ХХІ століть та аналіз структурно-семантичних, функціональних і прагматичних особливостей неологізмів суспільно-політичної сфери – та завдання відповідають заявленій проблематиці дисертаційної роботи.

Наукову достовірність результатів поданої до захисту дисертації забезпечують, по-перше, застосування необхідної теоретико-методологічної бази дослідження (праці Є. А. Карпіловської, Л. П. Кислюк, Н. Ф. Клименко, Ж. В. Колоїз, Д. В. Мазурик, А. М. Нелюби, О. А. Стишова, Н. П. Тропіної, в тому числі розвідки чеських дослідників Р. Брабцової, І. Газди, Е. Лотка, О. Мартінцової А. Рангелової, Н. Савицького, З. Сохової та ін.); по-друге, зібрані та проаналізовані авторкою понад 1900 нових лексем; по-третє, велика джерельна база дослідження – словники неологізмів, доповнені видання тлумачних словників і словників іншомовних слів, електронні бази даних, мас-медійні тексти та Чеський національний корпус.

У дисертації було застосовано структурний та комунікативно-прагматичний підходи з використанням загальнонаукових, так і лінгвістичних методів та методик для аналізу нового мовного матеріалу: методика компонентного аналізу, безпосередніх складників, методи контекстуально-семантичного аналізу, описовий, порівняння, суцільної вибірки, аналізу, синтезу, індукції, дедукції та елементи кількісного аналізу. Втім, на нашу думку, варто було б виділити базовий метод дослідження.

Важливо також підкреслити, що дисертація виконана в межах науково-дослідної теми кафедри слов'янської філології Львівського національного університету імені Івана Франка «Актуальні проблеми сучасної славістики в парадигмі гуманітарних наук» (номер державної реєстрації 0115U003728).

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що здійснений аналіз накреслює основу для подальшого опрацювання динаміки словникового складу не тільки інших сфер лексики, а й чеської та інших слов'янських мов в цілому, робить внесок у лінгвістичне осмислення явища неологізації та розуміння основних способів оновлення лексико-семантичної системи мови.

Зібрані матеріали та результати дослідження, зроблені дисертанткою, будуть корисними в підготовці теоретичних і практичних курсів, дотичних до проблем інноваційних процесів у мові, при укладанні словників лексико-семантичних інновацій тощо.

Апробація дослідження достатня: це 4 публікації у фахових виданнях України та 2 – у закордонних збірниках, участь у низці наукових семінарів, десяти всеукраїнських та міжнародних конференціях (3 – за кордоном: Вроцлав, 2011, 2012; Оломоуц, 2012). Наукові статті повністю відображають основні положення та показують результати дослідження.

Зміст дисертації відбитий в авторефераті, який відповідає вимогам ДАК України.

Логічна структура роботи дала змогу Ємчурі Н. Р. продемонструвати теоретичну компетентність, показати основні напрями вивчення неологізмів у слов'янському мовознавстві, описати здобутки чеської неології та неографії і здійснити послідовний та комплексний аналіз суспільно-політичних неологізмів з погляду семантики, творення й функціонування. Відповідно проблематика рецензованого дослідження представлена в чотирьох розділах.

У першому розділі «*Теоретико-методологічні аспекти дослідження неологізмів у слов'янському мовознавстві*» подані теоретичні положення, на яких ґрунтуються аналіз зібраного фактичного матеріалу, проаналізовано проблеми неології, зокрема типологізація неологізаційних процесів та критерії визначення неологізмів, визначено методологічні засади дослідження та схарактеризовано методи аналізу інноваційної лексики. Наталія Романівна Ємчура детально аналізує різні підходи до розуміння поняття «неологізм», яким з-поміж інших термінів (наприклад, «новоутворення», «новотвір», «лексико-семантична інновація», «лексична інновація», «неолексема», «словотвірна інновація», «семантичний неологізм», «неосемантизм») операє як базовим в дисертаційній роботі. Однак вважаємо за доцільне зауважити, що підрозділ 1.1. «Типологія неологізаційних процесів» та підрозділ 1.3. «Теоретичні засади визначення неологізмів» тісно співвідносяться, оскільки у підрозділі 1.1. неологізаційний процес авторка розглядає на основі різних класифікацій нових одиниць мови. На

наш погляд, варто було б з'єднати ці фрагменти наукової праці. Зазначимо також, що складним є питання розмежування узуальних та неузуальних новотворів. Авторка дотримується широкого трактування терміна «неологізм», характерного для чеської неологічної традиції, розуміючи під неологізмом «не лише загальновживані мовні одиниці, прийняті та закріплені узусом, а й індивідуальні, оказіональні утворення, для яких характерні новизна форми або значення» (с. 19).

У другому розділі кандидатської дисертації «*Семантична характеристика чеських неологізмів суспільно-політичної сфери*» Наталія Романівна звернула увагу на чинники, які впливають на зміни в лексико-семантичній системі чеської мови, виділила основні диференційні ознаки суспільно-політичної лексики та подала короткий огляд виявів динамічного розвитку цієї групи лексики (наприклад, поява новотворів, неосемантизмів, запозичень, актуалізація слів та словосполучень, зміна конотативного значення). Відразу ж зазначимо, що детальніший аналіз способів поповнення чеського суспільно-політичного словника авторка здійснює у III та IV розділах дисертації. Дослідниця зауважує, що у роботі використовує матеріал літературної мови, а позанормативні елементи можуть бути об'єктом окремого дослідження (с. 60). Втім у тексті натрапляємо на кілька прикладів (*eurák, topka, etpík*), які, на нашу думку, належать до нелітературної форми чеської мови.

У цьому ж розділі дисерантка запропонувала класифікацію зібраних суспільно-політичних неологізмів чеської мови, виділивши 9 тематичних груп слів на позначення понять державно-політичного життя Чеської Республіки, понять міжнародної політики та соціальних реалій, важливих для сучасної світової спільноти.

Третій розділ «*Основні способи творення чеських суспільно-політичних неологізмів*» присвячено вивченю головних шляхів поповнення лексики суспільно-політичної сфери в чеській мові наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. До них дослідниця зараховує творення нових слів шляхом афікації, складання й абревіації, а серед словотвірних неологізмів виділяє іменникові, прикметниківі, дієслівні та прислівниківі новотвори. Активним способом

оновлення словникового складу чеської мови є додавання до лексичних одиниць, які тривалий час функціонують у мові, нових значень, саме тому другий підрозділ III розділу присвячений семантичним трансформаціям (розширення, звуження значення, зміни в семантиці слів на основі метафори та метонімії). Треба зазначити, що висновки про продуктивність способів творення підтвердженні кількісними показниками.

У четвертому розділі «*Функціонування нових суспільно-політичних лексем у сучасній чеській мові*» розглянуто вживання аналізованих неологізмів передусім у текстах газетно-журнальної публіцистики, адже вони, як підкреслює дисерантка, «*безпосередньо відображають та найшвидше реагують на зміни, які відбуваються в мові*» і «*слугують базою для дослідження прагматичних особливостей функціонування новотворів*» (с. 130). Цікавим є аналіз новотворів відомих чеських політиків та громадських діячів, а також їхній вплив на зміни в семантичній структурі лексем. Заслуговує на увагу також дослідження, здійснене на матеріалах Чеського національного корпусу, яке дає змогу не лише виявити ступінь засвоєння інновацій протягом останніх двох десятиліть, а й простежити вплив позамовних чинників на активність вживання окремих неологізмів (с. 131-132). Авторка виявила, що у текстах національного корпусу вживаються 89 % суспільно-політичних новотворів, зафікованих у словнику «Нові слова в чеській мові. Словник неологізмів 1». Ці висновки свідчать про те, що неологізми активно засвоюються в чеській мові, що ще раз підкреслює актуальність проведеного дослідження.

За результатами самостійно проведеного дослідження Наталія Романівна Емчура робить загальні висновки.

Крім вище зазначених дрібних зауважень до роботи, хочемо висловити ще одну рекомендацію. До аналізу в роботі залучено цікавий та багатий дослідницький матеріал, що поєднує в собі як словниково-системний, взятий з лексикографічних праць, так і значну кількість нових номінацій, зібраних з різних найновіших джерел. Авторка вивчила велику кількість текстів газетно-журнальної публіцистики, інтернет-ресурсів та національного корпусу чеської

мови. Для того, щоб уточнити обсяг проведеної роботи, варто було б зазначити кількість проаналізованих періодичних видань та розглянутих контекстів вживання лексем у текстах національного корпусу. Хоча назви друкованих видань, з яких відібрано фактичний матеріал, та роки публікацій подані у пункті *Джерела ілюстративного матеріалу*, на нашу думку, їх можна продублювати у *Вступі* дисертації, або внести в *Додатки* у вигляді діаграми. Гадаємо, що робота б тільки виграла, якщо подати в додатку до кандидатської дисертації реєстр неологізмів, незафікованих у словниках та зібраних саме авторкою.

Висловлені зауваження та побажання не применшують значення рецензованого дослідження, не ставлять під сумнів позитивне враження віднього, результати та висновки праці. Дисертаційна робота написана грамотною науковою мовою. Це оригінальна, цілісна та завершена праця, яка відзначається послідовністю реалізації мети й виконання поставлених завдань, а також засвідчує наукові пошуки молодої дослідниці.

Враховуючи наукову цінність рецензованої роботи, її актуальність і новизну, теоретичне та практичне значення, як і те, що дисертаційна праця Ємчури Н. Р. «Неологізація чеської суспільно-політичної лексики кінця ХХ – початку ХXI століття» відповідає спеціальності 10.02.03 – слов'янські мови та вимогам ДАК України, вважаємо, що її автор – Ємчура Наталія Романівна – заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.03 – слов'янські мови.

Доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри болгарської філології
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

В. О. Колесник

